

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

ДМИТРИЄВ ЄВГЕН ЄВГЕНОВИЧ

УДК [336.71:339.72](043.5)

**ЛІКВІДНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ
В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ**

Спеціальність 08.00.02 – Світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародної економіки Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України».

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
Макаренко Михайло Ілліч,
Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»,
завідувач кафедри міжнародної економіки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Циганов Сергій Андрійович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародних фінансів;

кандидат економічних наук,
Сидоренко Павло Олександрович,
Національний університет харчових
технологій (м. Київ)
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри міжнародної економіки;

Захист дисертації відбудеться «3» жовтня 2014 р. о 10 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 6, ауд. 392.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 4.

Автореферат розісланий «__» вересня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. І. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Світова фінансово-економічна криза, перша фаза якої розпочалася у 2007 році, продемонструвала незахищеність світової економіки від фінансових потрясінь. Початок кризи характеризувався тим, що центральні банки були змушені брати на себе додаткові фінансові зобов'язання, щоб підтримати прийнятний рівень ліквідності в банківських системах. Достатні обсяги ліквідності, що обертались на світових фінансових ринках протягом тривалого часу, розглядались банківським менеджментом та органами пруденційного нагляду як стабільне джерело фінансових ресурсів. Криза продемонструвала обмеженість та вразливість джерел фінансування в частині швидкого зменшення рівня ліквідності в банківських системах, недостатність якої призводить до зростання загроз фінансовій безпеці країни, а через існування фінансових трансмісійних міжкраїнових каналів – до зниження рівня міжнародної фінансової безпеки.

Різним аспектам забезпечення ліквідності банківських систем та більш широким питанням міжнародних фінансів і міжнародних економічних відносин присвячені праці як вітчизняних, так і закордонних авторів. Значний внесок в розробку даної тематики зробили такі вітчизняні вчені, як А. П. Вожжов, Н. І. Гончаренко, І. І. Д'яконова, Ю. Г. Козак, М. І. Макаренко, В. І. Міщенко, Т. В. Мусієць, С. В. Науменкова, Ю. С. Ребрик, В. І. Сідоров, П. О. Сидоренко, Н. В. Стукало, С. А. Циганов, С. О. Якубовський та ін. Серед закордонних науковців особливо вирізняються роботи К. Гудхарда, А. Девенпорта, М. Корнетта, М. Леві, Дж. Макната, П. Страхана. Проблеми забезпечення фінансової безпеки країни присвятили свої роботи вітчизняні автори, зокрема: О. І. Барановський, І. Ф. Бінько, І. О. Бланк, З. С. Варналій, О. Д. Василик, О. С. Власюк, С. Б. Воронцов, В. М. Геєць, В. П. Горбулін, В. І. Грушко, Б. В. Губський, М. М. Єрмошенко та інші.

Однак і на сьогодні в науковій літературі (як вітчизняній, так і закордонній) залишається недостатньо дослідженим питання формування, розподілу та перерозподілу ліквідності на макрорівні, а також впливу ліквідності банківських систем на міжнародну фінансову безпеку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано у ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” та є складовою науково-дослідних робіт за темою: “Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу” (номер державної реєстрації 0107U012112, термін виконання – 2013 рік), а також за темою: “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні” (номер державної реєстрації 0102U006965), при виконанні якої автором визначені основні підходи до технології управління ліквідністю національної банківської системи, та її вплив на фінансову безпеку України. Крім того, автор взяв участь у роботі над темою “Розробка концепції забезпечення економічної безпеки в умовах глобалізації світової економіки” (номер державної реєстрації 0113U007516), при виконанні якої автором визначені основні характеристики системи міжнародної фінансової безпеки.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методологічних основ дослідження ліквідності банківських систем, динаміки їх стану та практики ефективного регулювання ліквідності задля розробки шляхів підвищення рівня міжнародної фінансової безпеки.

Визначення мети обумовило необхідність виконання наступних завдань:

- узагальнити теоретичні засади щодо змісту та структури ліквідності банківських систем;
- визначити основні напрямки та підходи до структуризації та підтримання ліквідності банківських систем на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду;
- дослідити роль ліквідності банківських систем як чинника міжнародної фінансової безпеки;
- здійснити історико-логічний аналіз еволюції вимог до банківської ліквідності в контексті міжнародних стандартів банківської діяльності;
- дослідити стан та динаміку ліквідності банківських систем розвинених країн світу;
- визначити особливості становлення та розвитку управління банківською ліквідністю в країнах з ринками, що формуються;
- провести моделювання рівня достатності банківської ліквідності з урахуванням глобальних загроз фінансовій безпеці;
- розробити науково-методичний підхід для побудови міжнародного рейтингу країн за індексом фінансової безпеки;
- визначити основні стратегічні напрямки підвищення міжнародної фінансової безпеки України.

Об'єктом дослідження є процес формування та використання ліквідності банківських систем країн світу в контексті забезпечення безпечного руху міжнародних фінансових потоків.

Предметом дослідження є науково-методичні розробки і практичні рекомендації щодо підвищення ефективності формування, розподілу та перерозподілу ліквідності банківських систем країн світу з метою забезпечення міжнародної фінансової безпеки.

Методи дослідження. Методологічну базу дослідження складають фундаментальні положення економічної теорії, теорії міжнародних фінансів, банківської справи, наукові праці провідних вітчизняних та закордонних фахівців щодо ліквідності банківських систем та забезпечення міжнародної фінансової безпеки.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження при виконанні дисертаційної роботи використовувалися сучасні методи наукового дослідження. Зокрема методи наукової абстракції, аналізу та синтезу – при визначенні сутності та структури ліквідності банківських систем (п. 1.1, 1.2), визначенні основних загроз міжнародній фінансовій безпеці (п. 1.3); компаративістський аналіз – при дослідженні світового та вітчизняного досвіду підтримання банківської ліквідності (п. 1.2); історико-логічний метод – для дослідження еволюції міжнародних вимог до банківської ліквідності в розрізі міжнародних стандартів банківської діяльності (п. 2.1); економіко-статистичні, графічні та табличні методи – для проведення дослідження щодо особливостей динаміки та

стану ліквідності в розвинених країнах та країнах з ринками, що формуються (п. 2.2, 2.3); метод нечітких множин – при проведенні моделювання рівня достатності ліквідності банківських систем (п. 3.1); індексний метод – при побудові міжнародного рейтингу фінансової безпеки країни (п. 3.2); системний аналіз – при розробці стратегії підвищення міжнародної фінансової безпеки України (п. 3.3).

Інформаційною основою дослідження послужили нормативні акти, звітні та статистичні матеріали центральних банків США, Європейського Союзу, Японії, Російської Федерації, Сербії, Чехії та України, інформація статистичної служби Європейського Союзу, статистичні матеріали та аналітичні звіти міжнародних організацій (Світового Банку, Міжнародного валютного фонду, рейтингових агентств), монографічні, дисертаційні роботи та наукові публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні існуючих теоретичних засад та науково-методологічного інструментарію дослідження стану, динаміки та практики ефективного регулювання ліквідності банківських систем і розробці практичних рекомендацій щодо підвищення рівня міжнародної фінансової безпеки.

Найбільш вагомими результатами, які характеризують наукову новизну дисертаційного дослідження, полягають у тому, що:

вперше:

- розроблено алгоритм побудови міжнародного рейтингу країн за індексом фінансової безпеки, що на основі показників стану та динаміки підсистем боргової, бюджетної, валютної, інвестиційної, грошово-кредитної безпеки, підсистем безпеки банківського та фондового ринків у складі системи міжнародної фінансової безпеки дозволяє проводити оцінювання поточного стану, компаративістський аналіз та ранжування країн світу за критерієм досягнутого ними рівня міжнародної фінансової безпеки;

удосконалено:

- структурно-логічні засади визначення складу глобальної ліквідності, яка розглядається не тільки як ліквідність окремих банківських установ і центральних банків, а як складна система взаємодії ліквідності окремих банків, міжбанківських ринків, центральних банків і міжнародної ліквідності, що дає змогу монетарній владі країн проводити більш ефективну політику регулювання та підтримання ліквідності банківських систем;
- теоретико-методичний інструментарій розрахунку достатнього обсягу вільної ліквідності національних банківських систем шляхом розробки дескриптивної моделі оптимуму вільної ліквідності, що на відміну від усталеної дворівневої системи з визначеним достатнім та недостатнім обсягом ліквідності обґрунтовує три рівні достатності вільної ліквідності національних банківських систем (оптимальний, надлишковий, недостатній) та робить можливою мінімізацію загроз міжнародній безпеці країни через визначення відхилень вільної ліквідності від оптимального рівня;
- науково-методичний підхід до оцінювання рівня ліквідності національних банківських систем на основі розробки алгоритму використання нечіткотно-

жинних моделей визначення граничних станів безпечного рівня ліквідності, що дозволяє проводити кількісну та якісну оцінку рівня ліквідності банківських систем під впливом загроз міжнародній фінансовій безпеці для ефективності прийняття управлінських рішень на мікро- та макрорівні;

набули подальшого розвитку:

- понятійно-категоріальний апарат світової економіки через надання авторського визначення понять: “ліквідність банківської системи”, що розглядається з точки зору системного підходу як складна динамічна система легкообмінюваних активів, підсистемами якої є ліквідність центрального банку, ліквідність окремих банківських інституцій та ринків (як на національному, так і міжнародному рівні), що забезпечує виконання банками своїх зобов’язань, зниження транзакційних витрат, пов’язаних з акумулюванням та розподілом фінансових ресурсів, їх ефективний перерозподіл між суб’єктами господарювання та сприяє загальному економічному зростанню; “міжнародна фінансова безпека”, під якою розуміється такий стан фінансової системи на рівні національної економіки, регіональних інтеграційних утворень та глобальному рівні, що забезпечує стабільність фінансових ринків через ефективний розподіл фінансових ресурсів, вільний рух капіталів, сприяє економічному зростанню та захисту від ендегенних та екзогенних загроз;
- концептуальні засади стратегії міжнародної фінансової безпеки України в розрізі забезпечення національної безпеки на базі виділення основних національних інтересів у фінансовій сфері та протидії загрозам міжнародній фінансовій безпеці, які запропоновано диференціювати на загрози першого рівня, що існують постійно у зовнішньому середовищі, та загрози другого рівня, які виникають внаслідок певних ендегенних процесів або дій і є реакцією зовнішнього середовища на них, що дозволяє проводити більш ефективно державну політику протидії реальним та потенційним загрозам фінансовій безпеці та мінімізувати економічні, політичні та соціальні втрати від таких загроз.

Практичне значення одержаних результатів. Обґрунтовані теоретичні висновки і розроблені практичні рекомендації можуть бути використані в процесі вдосконалення підходів монетарної влади до управління ліквідністю банківської системи, при забезпеченні міжнародної фінансової безпеки України, а також застосовані при розробці державної політики нейтралізації та протидії глобальним загрозам національній фінансовій безпеці.

Наукові результати дисертаційного дослідження знайшли практичне застосування в роботі окремих установ, що підтверджується відповідними довідками. Розроблені пропозиції щодо забезпечення міжнародної фінансової безпеки України використовуються в аналізі та прогнозуванні інвестиційної привабливості України Департаментом економічного розвитку та торгівлі Сумської обласної державної адміністрації (довідка від 02.06.2014 № 04-02/804). Положення дисертації щодо визначення достатності ліквідності банківських систем використовуються в роботі з удосконалення ефективності грошово-кредитної політики Управлінням Національного банку України в Сумській

області (довідка від 24.06.2014 № 007-019/22245). Напрацювання щодо визначення достатності ліквідності банківських систем світу використовуються в розробці стратегії внутрішньобанківського транскордонного переміщення ліквідності АТ “ОТП Банк” (довідка від 15.05.2014 № С00-01/452).

Результати наукового дослідження використовуються в навчальному процесі ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” у викладанні дисциплін “Міжнародний економічний аналіз”, “Грошово-кредитні системи зарубіжних країн”, “Міжнародні фінанси” (довідка від 25.06.2014 № 42-012/1664).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом особистого наукового дослідження. Основні положення дисертації, висновки і пропозиції отримані автором самостійно і відображені в опублікованих працях. Результати, опубліковані дисертантом у співавторстві, використані у дисертаційній роботі лише в межах особистого внеску.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати проведеного дослідження обговорювались та дістали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях, зокрема: Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (Суми, 2008–2013), Міжнародній науково-практичній конференції “Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків” (Черкаси, 2011), Міжнародній науково-практичній конференції “Банківська конкуренція: теорія і практика” (Суми, 2011), Міжнародній науково-практичній конференції аспірантів, молодих вчених та науковців “Проблеми та перспективи розвитку регіональної ринкової економіки” (Кременчук, 2011), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Фінансово-економічні проблеми сучасного світу: шляхи і перспективи їх вирішення на мікро-, макро- та мегарівнях” (Кременчук, 2012), Міжнародній науково-практичній конференції аспірантів та студентів “Теоретичні та прикладні аспекти аналізу фінансових систем” (Львів, 2011–2012), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції “Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва” (Дніпропетровськ, 2013).

Публікації. Основні положення й результати дисертаційної роботи опубліковано у 26 наукових працях загальним обсягом 33,44 друк. арк., з яких особисто автору належить 6,0 друк. арк., у тому числі розділи у 2 монографіях, 7 статей у наукових фахових виданнях з економіки, 1 стаття – у закордонному виданні, 16 – у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 243 найменувань, 17 додатків на 37 сторінках. Повний обсяг роботи становить 245 сторінок, з них 182 сторінки основного тексту, який містить 24 таблиці, 20 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, встановлено зв'язок з навчальними програмами, визначено мету, основні завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, засвідчено апробацію результатів дослідження.

У першому розділі “**Теоретичні основи впливу ліквідності банківських систем на міжнародну фінансову безпеку**” узагальнено сучасні теоретичні засади щодо визначення характеристики та структури ліквідності банківських систем, виявлено основні підходи до структуризації та підтримки ліквідності банківських систем на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду, досліджено роль ліквідності банківських систем як чинника міжнародної фінансової безпеки.

Проведений латентно-семантичний аналіз теоретичних підходів до визначення поняття “ліквідність банківських систем” (Д. Ван-Хузз, Д. Вартамян, А. Вожжов, Є. Галицька, Р. Дорнбуш, Є. Злагодух, Ю. Колобов, Г. Кравцов, О. Лаврушин, Р. Міллер, В. Міщенко, Ю. Ребрик, Ю. Серпенінова, А. Сомик, В. Стельмах, С. Фішер) дозволив констатувати, що на сьогодні в науковій вітчизняній та зарубіжній літературі не існує єдиного підходу до розуміння даного поняття. Комплексний аналіз існуючих теорій банківської ліквідності (теорія комерційних позик, теорія переміщення, теорія очікуваного доходу, теорія управління пасивами та ін.), дозволив сформулювати авторське визначення терміна “ліквідність банківських систем” як стану складної, динамічної системи легкообмінюваних активів, що складається з ліквідності центрального банку, ліквідності окремих банківських інституцій та ринків (як на національному, так і міжнародному рівні), що забезпечує виконання банками своїх зобов’язань, зниження транзакційних витрат, пов’язаних з акумулюванням та розподілом фінансових ресурсів, їх ефективний перерозподіл між суб’єктами господарювання та сприяє загальному економічному зростанню. На основі діалектичного аналізу виявлено існування різних рівнів ліквідності, які взаємно впливають один на одного та створюють глобальну ліквідність, що містить не тільки ліквідність банківських систем, а й міжнародну ліквідність центральних банків, міжнародних організацій та ринків (рис. 1).

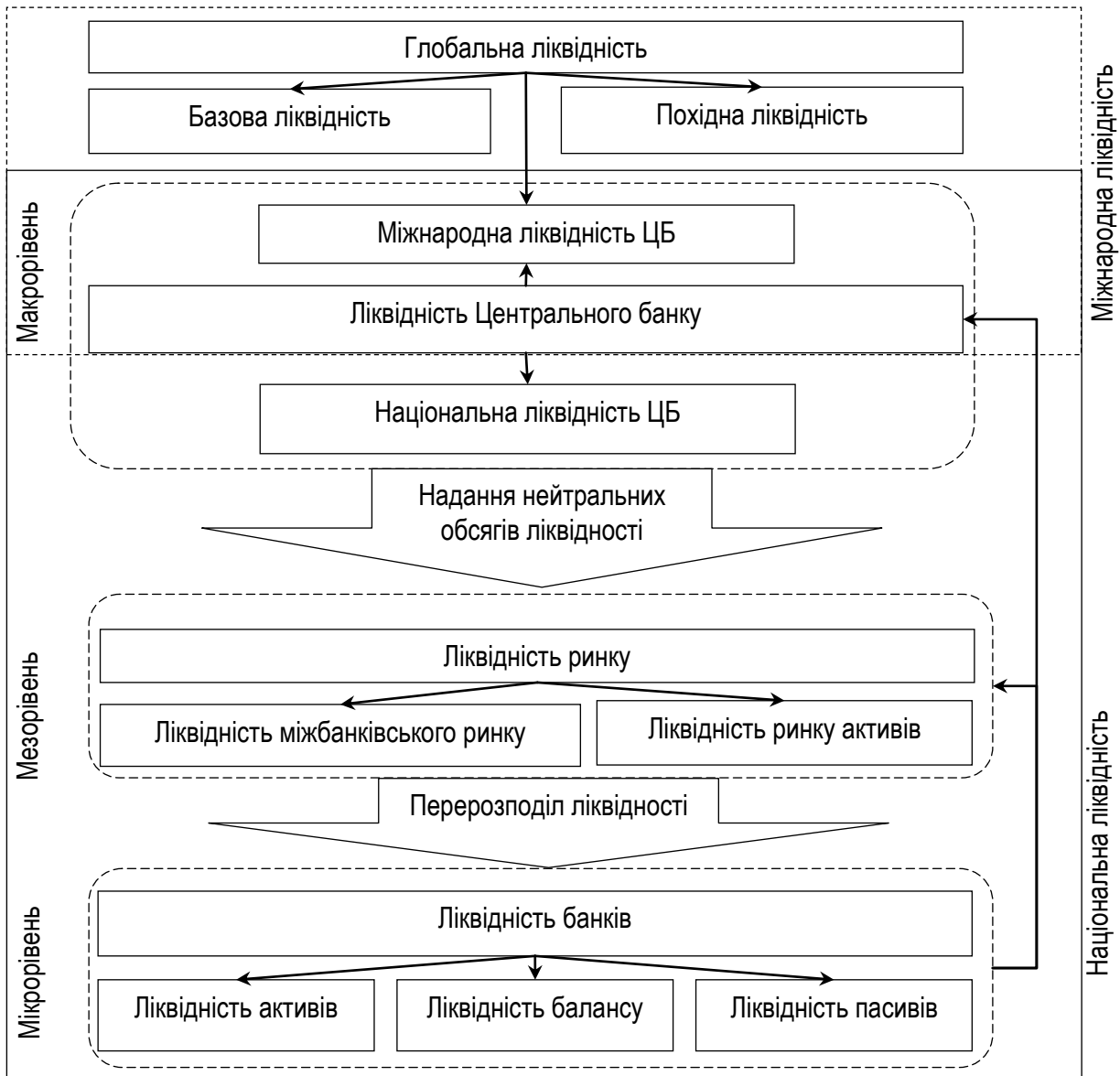
У ході дослідження виявлено існування певних теоретичних суперечностей щодо структури ліквідності банківських систем, а саме щодо визначення вільної ліквідності. Теоретично обґрунтовано існування недостатнього обсягу вільної ліквідності банківської системи, одним з індикаторів якого є підвищення рівня процентних ставок на міжбанківському кредитному ринку, а згодом – на ринках коротко- та середньострокових роздрібних кредитів і депозитів.

Виходячи з потреб мінімізації загроз міжнародній фінансовій безпеці, запропоновано використовувати дескриптивну модель оптимуму вільної ліквідності національних банківських систем, що визначає вільну ліквідність як трирівневе утворення, та на відміну від існуючих теоретичних підходів включає недостатній, оптимальний та надлишковий рівні ліквідності, притаманні банківським системам:

$$L_B = L_H + L_O + L_{Нед} \quad (1)$$

де L_H – недостатній рівень ліквідності банківських систем;
 L_O – оптимальний рівень ліквідності банківських систем;
 $L_{Нед}$ – надлишковий рівень ліквідності банківських систем.

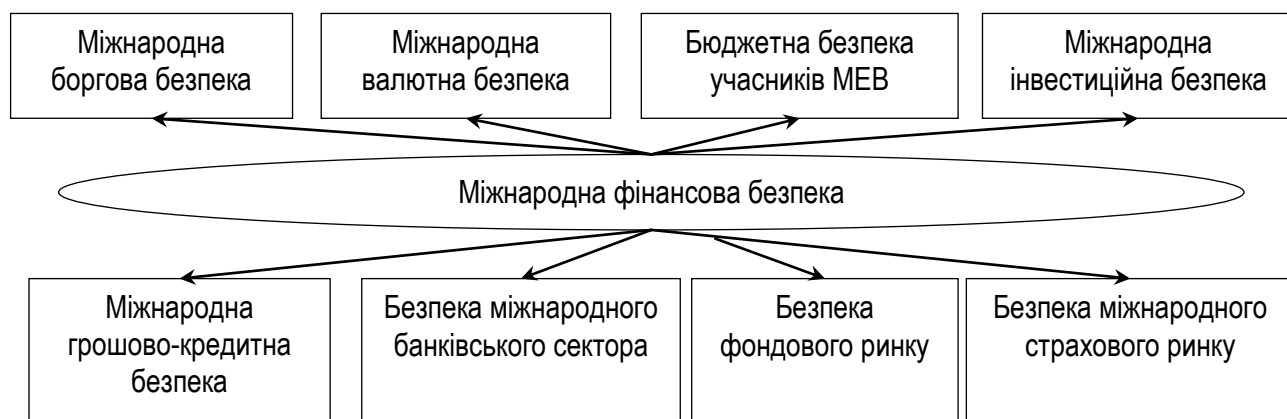
Рис. 1. Структура глобальної ліквідності

Джерело: складено автором

Доведено існування взаємозалежності ліквідності банківських систем та міжнародної фінансової безпеки, а також запропоновано авторське трактування даного поняття, під яким розуміється такий стан фінансової системи на рівні національної економіки, регіональних інтеграційних утворень та глобальному рівні, що забезпечує стабільність фінансових ринків через ефективний розподіл фінансових ресурсів, вільний рух капіталів, сприяє економічному зростанню та уникненню ендогенних та екзогенних загроз. За результатами проведеного дослідження запропонована авторська декомпозиція структури міжнародної фінансової безпеки (рис. 2).

Таким чином, в результаті проведеного дослідження виявлено основні загрози міжнародній фінансовій безпеці, які можуть бути агреговані у три напрямки: 1) стихійне або кризове погіршення умов світового економічного розвитку; 2) негативні наслідки фінансових рішень окремих країн; 3) фінансово-

економічна агресія з боку інших держав або міждержавних об'єднань. Також зазначено, що для ефективної протидії існуючим загрозам міжнародній фінансовій безпеці необхідною умовою є достатній рівень ліквідності банківських систем, який через механізми кредитування реального сектора економіки забезпечує економічне зростання та мінімізує негативні наслідки проявів загроз міжнародній фінансовій безпеці.

Рис. 2. Підсистеми міжнародної фінансової безпеки

Джерело: складено автором

У другому розділі роботи “**Ліквідність банківських систем в умовах підвищення загроз міжнародній фінансовій безпеці**” охарактеризовано еволюцію вимог до банківської ліквідності в контексті дотримання міжнародних стандартів банківської діяльності, досліджено динаміку ліквідності банківських систем розвинених країн, здійснено аналіз механізму підтримання ліквідності та її поточного стану в банківських системах країн з ринками, що формуються.

У результаті історико-логічного аналізу міжнародних вимог до банківської діяльності та нагляді виявлено існування дисбалансів розвитку міжнародних стандартів банківської діяльності та стандартів, які регламентують ліквідність банківських систем (рис. 3).

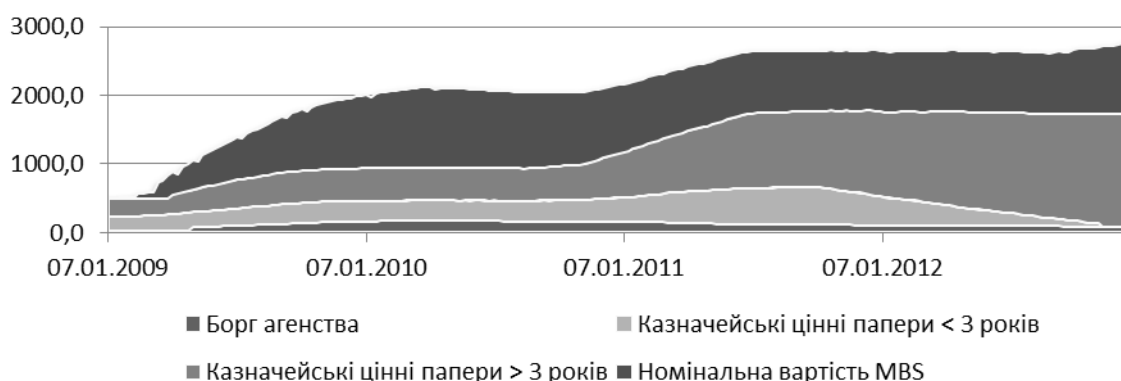
1988 р.	2004 р.	2010 р.
Базель I	Базель II	Базель III
Концептуальні основи вимірювання та управління ліквідністю	Принципи ефективного управління ліквідністю у банківських установах	Міжнародні стандарти по оцінці ризику ліквідності, стандартам та моніторингу
1992 р.	2000 р.	

Рис. 3. Основні етапи еволюції міжнародних стандартів ліквідності та міжнародних стандартів банківської діяльності

Джерело: складено автором

У ході дослідження обґрунтовано, що нові міжнародні стандарти ліквідності банківських систем (Базель III) поряд зі зниженням ризику втрати ліквідності несуть у собі одночасно наступні проблеми для банків: проблемна трансформаційна роль банківських систем через вимоги відповідного фінансування для підтримки довгострокових операцій; ймовірне зниження здатності банків надавати довгострокові кредити через складність пошуку відповідного за термінами рефінансування на ринках; ризик дезінтермедіації фінансування підприємств через неможливість отримання фінансування від банків; підвищення використання операцій сек'юритизації; збільшення витрат для залучення рефінансування на ринку. Зазначені проблеми ускладнюють процес кредитування суб'єктів господарювання та здорожують кредитні ресурси, що гальмуватиме економічне зростання.

Проведено аналіз стану ліквідності банківських систем розвинених країн, зокрема, виявлено особливості побудови та функціонування банківської системи США та обґрунтовано роль Федеральної резервної системи (ФРС) у підтриманні ліквідності банків. Для підтримання достатнього рівня ліквідності у кризовий та посткризовий періоди ФРС використовувала специфічні інструменти, такі як строкові аукціонні фонди та строкові фонди кредитування цінних паперів. Поряд з цим ФРС поступово знижувала ставки рефінансування з 4,25 % у 2007 р. до 0,25 % у 2008–2013 рр. Встановлено, що застосування операцій на відкритому ринку було спрямоване на відновлення економіки в контексті цінової стабільності та стійкості фінансової системи через зміни складу та розміру балансу ФРС (рис. 4). Крім того, використовувались нестандартні інструменти грошово-кредитної політики та операції придбання на відкритому ринку довгострокових цінних паперів і боргів іпотечних агентств. За період 2009–2012 рр. використання короткострокових казначейських цінних паперів зменшилось у 44,6 раза (з 200,9 до 4,4 млрд дол.), а в 2013 р. цей інструмент не використовувався для надання ліквідності. Обсяг довгострокових казначейських цінних паперів за аналогічний період збільшився на 83,3 % (з 901 млрд дол. до 1 653 млрд дол. на початок 2013 р.).

Рис. 4. Обсяг та структура операцій на відкритому ринку ФРС США у 2009–2012 рр.

Джерело: складено автором

Здійснено дослідження стану ліквідності банківської системи єврозони та виявлено особливості її розвитку, які полягають у скороченні кількості банківських інституцій, проведенні консолідації банківської системи і збільшенні сукупних активів. Встановлено, що кредитна база банківської системи єврозони за період 2001–2012 рр. зросла на 69 %, а депозитна – на 79 %, що позитивно вплинуло на стан ліквідності банківської системи. Для підтримання ліквідності ЄЦБ найчастіше використовував такі інструменти грошово-кредитної політики, як операції рефінансування через аукціони з фіксованими ставками. Починаючи з 2008 р., ставка знизилась з 3,75 до 0,5 % у зв'язку з коригуванням недостатньої ліквідності у банківській системі. Зниження аукціонної ставки рефінансування призвело до зменшення ставки міжбанківського ринку “овернайт” єврозони EONIA до 0,062 %. Виявлено, що недостатність ліквідності банківської системи єврозони призвела до скорочення обсягів кредитування реального сектора економіки, а це спричинило введення ЄЦБ від'ємних ставок за депозитами “овернайт” для підвищення рівня вільної ліквідності у системі.

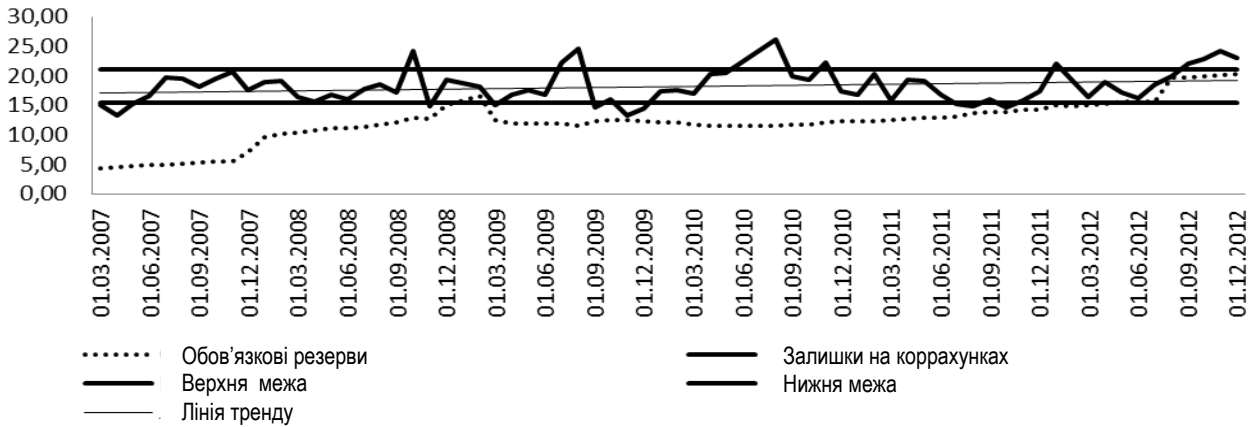
У ході дослідження ліквідності банківської системи Японії встановлено існування структурного профіциту ліквідності з одночасним дефляційним тиском на економіку, що спричинено перевищенням депозитів у банківській системі над кредитами і характерно для великих банків Японії. Значна частка високоліквідних цінних паперів у портфелі банків та обмежений обсяг умовних зобов'язань стимулюють створення стабільної бази фондування та пул ліквідності в банківській системі. Доступність ліквідності призводить до зниження облікової ставки та базової ставки за кредитами, яка з 2008 р. становить 0,3 %.

Проведений аналіз банківських систем країн з ринками, що формуються, дозволив виділити певні особливості даних банківських систем. Дослідження ліквідності банківської системи Російської Федерації засвідчило, що підтримання ліквідності здійснюється шляхом макропруденційного регулювання, однак банківська система діє в ситуації структурного дефіциту, сформованого в другій половині 2011 р., що зумовило високий попит банків на рефінансування з боку Банку Росії і сприяло підвищенню відсоткових ставок грошового ринку. Виявлено, що чинником збереження структурного дефіциту ліквідності і збільшення його масштабів було акумулювання значних залишків коштів на рахунках органів державного управління в Банку Росії, обумовлене бюджетним профіцитом. При цьому послідовне підвищення гнучкості курсоутворення призвело до зменшення обсягу інтервенцій Банку Росії на внутрішньому валютному ринку і відповідного впливу на формування грошової пропозиції. У цих умовах приріст валового кредиту Банку Росії кредитним організаціям у 2012 р. склав 1,8 трлн руб. у порівнянні з 0,9 трлн руб. у 2011 р.

Дослідження стану ліквідності банківської системи України продемонструвало той факт, що регулювання ліквідності здійснюється шляхом використання нормативів ліквідності, які виконуються в останні роки більшістю банків з перевищенням. Проведений аналіз обсягів та динаміки вільної ліквідності дозволив зробити висновок про існування у 2007–2012 рр. природного рівня лік-

відності банківської системи, який не залежить від обсягу обов'язкових резервів (рис. 5).

У дисертаційній роботі обґрунтовано існування природного рівня ліквідності, який протягом 2007–2012 рр. складав 18,21 млрд грн., при стандартному відхиленні у 2,81 млрд грн.

Рис. 5. Динаміка зміни рівня залишків коштів на кореспондентських рахунках та суми обов'язкових резервів банківської системи України за 2007–2012 рр.

Джерело: складено автором

Зроблено висновок про те, що системний рівень вільної ліквідності на коррахунках банківської системи знаходиться в межах:

$$ЗКР_{II} = ЗКР_c \pm s \quad (2)$$

де $ЗКР_c$ – середнє значення залишків на кореспондентських рахунках;
 s – стандартне відхилення.

Таким чином, у результаті дослідження доведено існування в банківській системі України наприкінці 2012 р. точки біфуркації, після якої система перейшла до нового рівня вільної ліквідності у банківській системі.

У третьому розділі “**Оптимізація рівня ліквідності банківських систем для забезпечення міжнародної фінансової безпеки**” запропоновано науково-методичний інструментарій побудови інтегрального показника ліквідності банківських систем на основі використання нечітко множинних моделей; розроблено алгоритм побудови міжнародного рейтингу країн світу за індексом фінансової безпеки; удосконалено стратегію підвищення міжнародної фінансової безпеки України.

За результатами дослідження виявлено відсутність єдиного підходу до оцінювання ліквідності банківських систем країн світу. Для здійснення компаративістського аналізу запропоновано використовувати інтегральний показник ліквідності банківських систем, побудований з використанням інструментарію нечітких множин. Для кількісного аналізу ліквідності банківських систем за-

стосовано сукупність показників, яка включає коефіцієнт відношення депозитів до кредитів (значення більше 1 свідчить про наявність буфера ліквідності у банківській системі); коефіцієнт відношення високоліквідних активів до всіх активів (характеризує ліквідність активів); коефіцієнт відношення високоліквідних активів до депозитів (свідчить про спроможність розрахуватись за депозитними зобов'язаннями найбільш ліквідними активами); коефіцієнт відношення зобов'язань до активів (характеризує рівень покриття сукупними зобов'язаннями сукупних активів); відносний процентний спред (відношення процентних ставок за кредитами та депозитами як індикатор достатності ліквідності); коефіцієнт відношення сукупних резервів до зобов'язань банків (характеризує здатність розраховуватись коштами від сформованих резервів за власними зобов'язаннями).

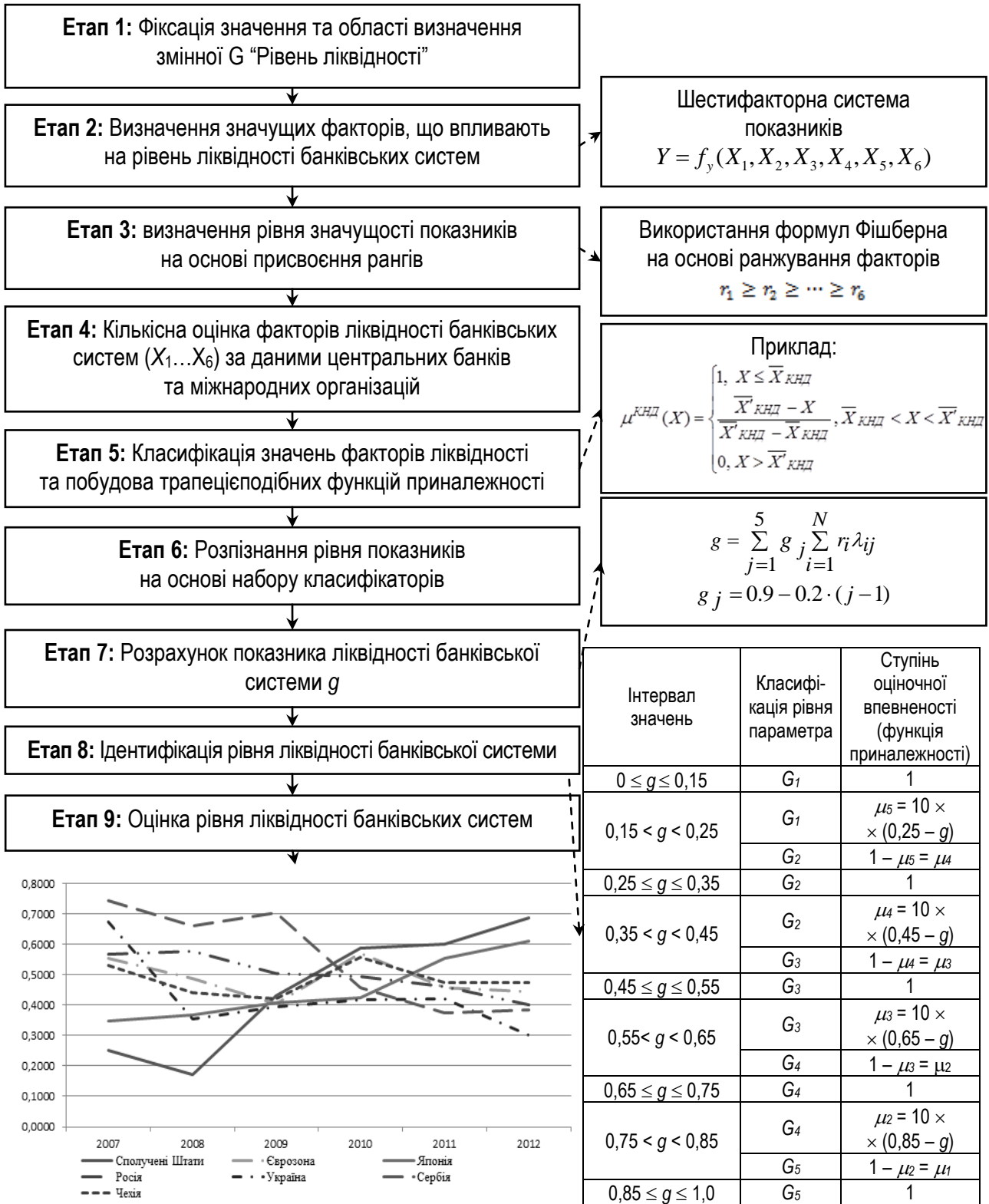
У результаті проведення моделювання отримано числові кількісні та якісні оцінки рівня ліквідності банківських систем (рис. 6) та зроблено висновок про зростання ліквідності в банківських системах США та Японії, починаючи з 2008 р., що пояснюється намаганням урядів даних країн стимулювати економічне зростання за рахунок монетарних інструментів. Діагностовано зменшення ліквідності банківської системи Єврозони, а також Чеської Республіки. Зменшення ліквідності банківських систем України, Росії та Сербії є результатом несприятливої кон'юнктури світових фінансових ринків, наслідком світової фінансової кризи та дії ендегенних факторів у кожній з країн.

У ході дослідження розроблено алгоритм побудови рейтингу країн світу за індексом міжнародної фінансової безпеки. Сформульовані загальні критерії, яким повинен відповідати рейтинг країн, а саме транспарентності, репрезентативності та фальсифікованості Поппера. На основі запропонованих критеріїв сформовано сукупність кількісних статистичних показників, які характеризують стан кожної з підсистем фінансової безпеки країни.

Для побудови рейтингу сукупність кількісних показників сепаровано на три групи за ступенем впливу на стан фінансової безпеки: конструктивні (ріст позитивно впливає на рівень фінансової безпеки країни), деструктивні (збільшення негативно відбивається на фінансовій безпеці), інтервальні (показники змінюються в певних межах). Перехід від кількісних показників до рейтингових здійснюється за формулою:

$$I_x = \begin{cases} \frac{X_I - \min(X)}{\max(X) - \min(X)}, \text{ якщо } X_I \text{ конструктивний показник} \\ \frac{\max(X) - X_I}{\max(X) - \min(X)}, \text{ якщо } X_I \text{ деструктивний показник} \end{cases}, \quad (3)$$

де I_x – індексне значення деструктивного показника;
 X_I – показник, що характеризує рівень фінансової безпеки країни I ;
 $\max(X)$ – максимальне значення показника в генеральній сукупності;
 $\min(X)$ – мінімальне значення показника в генеральній сукупності.

Рис. 6. Алгоритм побудови моделі оцінювання ліквідності банківських систем

Джерело: розроблено автором

У кожній із груп показників розраховується рейтингова оцінка для кожної з країн та здійснюється їх усереднення по групі ((4)–(6)). Після цього відбувається математична згортка та побудова інтегрального показника, який характеризує місце країни в міжнародному рейтингу фінансової безпеки країн (7).

$$R^K = \frac{\sum_{j=1}^M I_{XiK}^j}{M}, \quad (4)$$

$$R^D = \frac{\sum_{j=1}^N I_{XiD}^j}{N}, \quad (5)$$

$$R^{In} = \frac{\sum_{j=1}^A I_{Xiln}^j}{A}, \quad (6)$$

$$R = \sqrt[3]{R^K \times R^D \times R^{In}}, \quad (7)$$

де R – рейтингова оцінка для країни;
 R^K – рейтингове значення для групи конструктивних показників;
 R^D – рейтингове значення для групи деструктивних показників;
 R^{In} – рейтингове значення для групи інтервальних показників;
 M, N, A – кількість показників, що належать відповідно до групи конструктивних, деструктивних та інтервальних показників;
 $I_{XiK}^j, I_{XiD}^j, I_{Xiln}^j$ – індексна оцінка j -го показника для i -ї країни відповідно для конструктивної, деструктивної та інтервальної груп.

У результаті побудови рейтингу міжнародної фінансової безпеки визначені країни, що займають провідні місця у рейтингу. До таких країн і територій належать Сінгапур, Малайзія, Кувейт, Китай, Гонконг. Виявлено, що динаміка середнього значення індексу фінансової безпеки для генеральної сукупності країн відповідає динаміці та циклам світової економіки. Світова фінансова криза значним чином вплинула на найменш захищені країни світу, з одного боку, а з іншого – виділила групу країн, які створили значні запаси ліквідності для компенсації загроз фінансовій безпеці. У ході аналізу виявлено негативну динаміку міжнародної фінансової безпеки України.

Спираючись на вищесказане, для протидії загрозам міжнародній фінансовій безпеці удосконалено стратегію міжнародної фінансової безпеки України як складової концепції національної безпеки. Виявлені основні національні інтереси у фінансовій сфері, діагностовано загрози фінансовій безпеці та запропоновано дворівневу диференціацію загроз міжнародній фінансовій безпеці. Загрози першого рівня виникають і діють на економіку України як на пасивний об'єкт міжнародних економічних відносин (світові фінансово-економічні кризи, діяльність ТНК, кон'юнктура світових ринків та ін.); загрози другого рівня

формується внаслідок дій української держави як економічного суб'єкта (діяльність третіх країн при зміні інтеграційного вектора, економічна агресія тощо). У процесі дослідження запропоновано шляхи забезпечення міжнародної фінансової безпеки України, що включають створення системи постійного моніторингу екзогенних загроз міжнародній фінансовій безпеці країни, оцінку їх кількісних та якісних параметрів та комплексу заходів щодо їх нівелювання та мінімізації.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукової задачі, що полягає у розвитку теоретичних положень та удосконаленні методичного забезпечення і практичних рекомендацій щодо впливу ліквідності банківських систем на забезпечення міжнародної фінансової безпеки. Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати наступні висновки:

1. Проведений аналіз сучасних теоретичних підходів до визначення поняття ліквідності банківської системи показав відсутність єдиної концепції трактування даного поняття. Використання принципів системного аналізу дозволило сформулювати авторське визначення даного поняття як стану складної, динамічної системи легкообмінюваних активів, що складається з підсистем ліквідності центрального банку, ліквідності окремих банківських інституцій та ринків (як на національному, так і міжнародному рівні), що забезпечує виконання банками своїх зобов'язань, зниження транзакційних витрат, пов'язаних з акумулюванням та розподілом фінансових ресурсів, їх ефективний перерозподіл між суб'єктами господарювання та сприяє загальному економічному зростанню.

2. У ході дослідження сучасних вітчизняних та зарубіжних підходів до структуризації та підтримання ліквідності банківських систем визначено, що процес підтримання ліквідності відбувається за рахунок використання методів управління ліквідністю, що здійснюється на мікро- та макrorівні. Встановлено існування теоретичної невизначеності у підходах до структуризації ліквідності банківських систем та запропоновано дескриптивну модель оптимуму вільної ліквідності, що обґрунтовує три рівні достатності вільної ліквідності національних банківських систем (оптимальний, надлишковий, недостатній).

3. Виявлено особливості взаємозв'язку ліквідності банківських систем та міжнародної фінансової безпеки. Удосконалено визначення міжнародної фінансової безпеки як такого стану фінансової системи на рівні національної економіки, регіональних інтеграційних утворень та глобальному рівні, який забезпечує стабільність фінансових ринків через ефективний розподіл фінансових ресурсів, вільний рух капіталів, сприяє економічному зростанню та уникненню ендогенних та екзогенних загроз. На основі системного підходу виділено основні підсистеми міжнародної фінансової безпеки та сформульовано основні типи загроз.

4. У результаті історико-логічного аналізу виявлено існування диспропорцій у розвитку міжнародних стандартів банківської ліквідності порівняно з міжнародними стандартами банківської діяльності, які концентрували увагу на достатності банківського капіталу та ринкових ризиках. Світова фінансова криза продемонструвала необхідність контролю та регулювання ліквідності банківських систем, результатом чого стало прийняття на міжнародному рівні нових стандартів банківської ліквідності – Базель III. У результаті дослідження ідентифіковано основні загрози фінансовій безпеці при імplementації норм Базеля III в банківську практику, а саме проблеми виконання банками трансформаційної функції через пошук довгострокових джерел фінансування та дезінтеграцію фінансування реального сектора, оскільки банки неспроможні оперативним чином залучати достатні обсяги коштів на ринках.

5. Аналіз стану ліквідності банківських систем розвинених країн за період 2007–2012 рр. продемонстрував їх спільні риси, а саме недостатній обсяг ліквідності як результат світової фінансової кризи; використання центральними банками специфічних інструментів підтримання ліквідності банківських систем через операції рефінансування та операції на відкритих ринках; основним інструментом впливу грошово-кредитної політики на ліквідність банківських систем залишалось зниження ставки рефінансування, зменшення реальних ставок депозитів “овернайт” до від’ємного значення з метою стимулювання кредитування реального сектора. Ідентифіковані особливості стану ліквідності банківської системи Японії, яка, на відміну від англосаксонських банківських систем, характеризувалась надлишком ліквідності через специфіку механізму функціонування японських банків.

6. Результати аналізу ліквідності банківських систем країн з ринками, що формуються, продемонстрували наявність особливостей у процесі формування, розподілу та перерозподілу ліквідності у вигляді застосування заходів макропруденційного регулювання ліквідності та дещо меншого використання ринкових інструментів впливу. Аналіз стану та динаміки ліквідності банківської системи Російської Федерації виявив існування структурного дефіциту ліквідності та підвищення процентних ставок грошового ринку. Дослідження рядів динаміки ліквідності банківської системи України у 2007–2012 рр. показав наявність певного природного рівня ліквідності, який не залежав від обсягу обов’язкових резервів, був пов’язаний з діями Національного банку України і служив проявом стійкості банківської системи. Виявлено існування в кінці 2012 р. точки біфуркації у динаміці розвитку банківської системи та перехід її до нового природного рівня ліквідності. Недостатній обсяг ліквідності банківської системи України, в середньому, на рівні 18,21 млрд грн., викликав зростання процентних ставок на міжбанківському кредитному ринку, і, як наслідок, здорожчання кредитних ресурсів для реального сектора економіки, що, в свою чергу, було одним із факторів зниження індексу промислової продукції у 2012 р. на 0,5 %.

7. За результатами дослідження запропоновано науковий підхід до побудови інтегрального показника ліквідності банківських систем, який дозволяє проводити компаративістський аналіз стану та динаміки ліквідності банківських систем країн на основі використання апарату нечіткої логіки. Розроблена система кількісних параметрів та їх класифікаторів дозволила провести зіставний аналіз ліквідності банківських систем розвинених країн та країн з ринками, що формуються. Проведений аналіз показав висхідну динаміку ліквідності банківських систем Японії і США та спадну динаміку ліквідності банківських систем єврозони, Чеської Республіки, України, Російської Федерації та Сербії. Крім того, майже у всіх банківських системах, за винятком японської та американської, відбувається зменшення частки високоліквідних активів та рівня депозитних ресурсів. Зменшення ліквідності банківських систем, зокрема, єврозони, негативно впливає на рівень міжнародної фінансової безпеки.

8. Розроблено алгоритм побудови рейтингу країн світу за індексом фінансової безпеки. Рейтинг відповідає критеріям транспарентності, фальсифікованості та репрезентативності. Сформована сукупність кількісних показників характеризує стан кожної з визначених підсистем міжнародної фінансової безпеки країни. Для потреб аналізу генеральна сукупність показників поділена на конструктивні, деструктивні та інтервальні показники. У результаті проведення рейтингової оцінки виділено найбільш фінансово захищені країни та території, до яких належать Сінгапур, Малайзія, Кувейт, Китай, Гонконг. Виявлено негативний вплив світової фінансової кризи на більшість країн та зниження загального індексу міжнародної фінансової безпеки.

9. У ході дослідження запропоновано шляхи вдосконалення стратегії забезпечення міжнародної фінансової безпеки України як складової стратегії забезпечення національної безпеки. Виділено основні національні інтереси у фінансовій сфері, діагностовано ключові загрози фінансовій безпеці та запропоновано диференціацію загроз міжнародній фінансовій безпеці за двома рівнями. Запропоновано шляхи підвищення міжнародної фінансової безпеки України через створення системи постійного моніторингу загроз, оцінювання їх кількісних і якісних параметрів та комплексу заходів щодо їх нівелювання та мінімізації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Розділи у колективних монографіях:

1. Дмитрієв Є. Є. Методичний підхід до оцінки та аналізу ліквідності банку / Фінансовий механізм управління ліквідністю банку : монографія / [Бурденко І. М., Дмитрієв Є. Є., Ребрик Ю. С., Серпенінова Ю. С.] ; за заг. ред. к.е.н. Ю. С. Серпенінової. – Суми : Університетська книга, 2011. – 136 с. (8,1 друк. арк.). *Особистий внесок: розроблено методичний підхід до оцінювання та аналізу банківської ліквідності (0,8 друк. арк.).*

2. Дмитрієв Є. Є. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки / Т. В. Щербина, Є. Є. Дмитрієв [колективна монографія у 2 т.]. – Дніпропетровськ : “ФОР Дробязко С. І.”, 2014. – Т. 1. – С. 298–315 (20 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано складові елементи системи міжнародної фінансової безпеки (0,36 друк. арк.).*

Публікації у наукових виданнях іноземних держав:

3. Дмитриев Е. Е. Особенности управления банковской ликвидностью со стороны Федеральной резервной системы США / Е. Е. Дмитриев // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Курск, 2013. – № 11(89). – С. 48–52. (0,4 друк. арк.)

Публікації у вітчизняних наукових фахових виданнях:

4. Дмитрієв Є. Є. Сучасні підходи до визначення сутності національної фінансової безпеки / Є. Є. Дмитрієв // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – Вип. 32. – С. 271–279 (0,54 друк. арк.).
5. Дмитрієв Є. Є. Сучасний американський досвід оцінювання рівня національної фінансової безпеки та можливість його використання у вітчизняній практиці [Електронний ресурс] / Є. Є. Дмитрієв // Проблеми системного підходу в економіці. – 2011. - №2 – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_2/Dmitriev_211.htm (0,51 друк. арк.).
6. Дмитрієв Є. Є. Банківська ліквідність: економічна природа, складові та взаємозв’язок між ними / Є. Є. Дмитрієв // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 3. – С. 196–200 (0,4 друк. арк.).
7. Дмитрієв Є. Є. Ліквідність банківської системи: структура та чинники формування в Україні / Є. Є. Дмитрієв // Інноваційна економіка. – 2013. – № 2. – С. 253–259 (0,48 друк. арк.).
8. Дмитрієв Є. Є. Сучасні міжнародні загрози для економічної та фінансової безпеки України / Є. Є. Дмитрієв // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України. – 2013. – Вип. 37. – С. 244–255 (0,44 друк. арк.).
9. Дмитрієв Є. Є. Управління ліквідністю банківської системи в Японії в контексті забезпечення фінансової безпеки країни / Є. Є. Дмитрієв // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 12/1. – С. 51–54 (0,44 друк. арк.).
10. Дмитриев Е. Е. Международный подход к структуризации ликвидности банковских систем / М. И. Макаренко, Е. Е. Дмитриев // Бизнес Информ. – 2014. – № 3. – С. 282–286 (0,66 друк. арк.). *Особистий внесок: проведено аналіз структури та складових ліквідності банківських систем (0,33 друк. арк.).*

Публікації в інших виданнях:

11. Дмитрієв Є. Є. Динамічна оцінка ризику ліквідності банку / Є. Є. Дмитрієв // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (30–31 жовтня 2008

- р.). У 2-х т. / ДВНЗ “УАБС НБУ”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – Т. 2. – С. 21–23 (0,08 друк. арк.).
12. Дмитрієв Є. Є. Сучасні зовнішні загрози фінансовій безпеці України / Є. Є. Дмитрієв // Фінанси України : матеріали XIV Науково-практичної конференції, 19–20 травня 2010 р. : у 7 т. Д. : Біла К.О., 2010. – Т. 3. – С. 30–32 (0,12 друк. арк.).
  13. Дмитрієв Є. Є. Фінансові індикатори безпеки банківської системи як показники її конкурентоспроможності / Є. Є. Дмитрієв // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (27–28 травня 2010 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад “УАБС НБУ”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – Т. 2. – С. 63–64 (0,08 друк. арк.).
  14. Дмитрієв Є. Є. Базель III: нові стандарти банківської ліквідності як фактор забезпечення стійкості фінансової системи / Є. Є. Дмитрієв // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : тези доповідей та виступів Міжнародної науково-практичної конференції 20–21 жовтня 2011 р. / НБУ, Мінво освіти і науки, молоді та спорту України, Ун-т банківської справи, Черкаський ін-т банківської справи Університету банківської справи. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2011. – С. 62–64 (0,08 друк. арк.).
  15. Дмитрієв Є. Є. Українська практика та міжнародний досвід індикативного регулювання ліквідності / Є. Є. Дмитрієв // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції 28–29 жовтня 2010 р. У 2-х т. / ДВНЗ “УАБС НБУ”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – Т. 2. – С. 65–67 (0,08 друк. арк.).
  16. Дмитрієв Є. Є. Сучасний американський досвід визначення рівня національної фінансової безпеки / Є. Є. Дмитрієв // Теоретичні та прикладні аспекти аналізу фінансових систем : збірник тез XI Всеукраїнської науково-практичної конференції аспірантів та студентів, 16–17 березня 2011 р. / Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України. – Львів, 2011. – С. 40–43 (0,12 друк. арк.).
  17. Дмитрієв Є. Є. Фінансова безпека банківської системи як складова національної фінансової безпеки / М. І. Макаренко, Є. Є. Дмитрієв // Проблеми та перспективи розвитку регіональної ринкової економіки : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів, молодих учених та науковців (12–14.04.2011) / Кременчуцький інститут Дніпропетровського університету економіки та права ім. Альфреда Нобеля. – Кременчук, 2011. – Т. 1. – С. 233–235 (0,08 друк. арк.). *Особистий внесок: здійснено теоретичний аналіз поняття фінансова безпека (0,04 друк. арк.)*
  18. Дмитрієв Є. Є. Оцінювання фінансової безпеки банківської системи в процесі підвищення її конкурентоспроможності / Є. Є. Дмитрієв // Міжнародна банківська конкуренція : теорія і практика : збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (26–27 травня 2011 р.) : у 2 т. / Державний вищий на-

- вчальний заклад “УАБС НБУ”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – Т. 2. – С. 39–40 (0,08 друк. арк.).
19. Дмитрієв Є. Є. Вплив рівня ліквідності банківської системи на розвиток національної економіки / Є. Є. Дмитрієв // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник тез доповідей XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції (27–28 жовтня 2011 р.) : в 2 т. / голов. ред. А. О. Єпіфанов. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – Т. 2. – С. 108–110 (0,08 друк. арк.).
  20. Дмитрієв Є. Є. Перспективи запровадження Базель III в умовах мінливості світових фінансових ринків / Є. Є. Дмитрієв // Фінансово-економічні проблеми сучасного світу: шляхи і перспективи їх вирішення на мікро-, макро- та мегарівнях : збірник тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. – Кременчук, 2012. – С. 127–129 (0,08 друк. арк.).
  21. Дмитрієв Є. Є. Вплив достатності банківської ліквідності на стабільність фінансової системи / Є. Є. Дмитрієв // Теоретичні та прикладні аспекти аналізу фінансових систем : збірник тез XII Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів та студентів, 28–29 березня 2012 р. – Львів : ЛІБС УБС НБУ, 2012. – С. 234–236 (0,12 друк. арк.).
  22. Дмитрієв Є. Є. Методичні підходи до оцінки рівня національної фінансової безпеки / Є. Є. Дмитрієв, В.В. Братушка // Теоретичні та прикладні аспекти аналізу фінансових систем : збірник тез XII Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів та студентів, 28–29 березня 2012 р. – Львів : ЛІБС УБС НБУ, 2012. – С. 34–36 (0,08 друк. арк.). *Особистий внесок: здійснено аналіз рівня фінансової безпеки (0,06 друк. арк.)*
  23. Дмитрієв Є. Є. Системний підхід до визначення банківської ліквідності / Є. Є. Дмитрієв // Економіка та менеджмент: перспективи розвитку : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 22–24 червня 2012 року / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2012. – С. 40–42. (0,08 друк. арк.).
  24. Дмитрієв Є. Є. Циклічний чинник кругообігу ліквідності в банківській системі / Є. Є. Дмитрієв // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XV Всеукраїнської науково-практичної конференції (8–9 листопада 2012 р.) – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – С. 64–66 (0,08 друк. арк.).
  25. Дмитрієв Є. Є. Особливості управління ліквідністю банківської системи в Японії / Є. Є. Дмитрієв // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (24–25 жовтня 2013 р.) : у 2 томах. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2013. – Т. 2. – С. 102–104 (0,08 друк. арк.).
  26. Дмитрієв Є. Є. Особливості управління ліквідністю в банківській системі республіки Сербія / Є. Є. Дмитрієв // Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 14–15 листопада 2013 р. – Дніпропетровськ : “Герда”, 2013. – (Серія “Економіка і фінанси”). – С. 158–161 (0,16 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Дмитрієв Є. Є. Ліквідність банківських систем в контексті міжнародної фінансової безпеки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2014.

У дисертаційній роботі досліджено теоретичні засади визначення поняття ліквідності банківських систем. Проаналізовано концепції структуризації ліквідності банківських систем та запропоновано науковий підхід, який розглядає ліквідність банківських систем на трьох рівнях. Обґрунтовано теоретичні засади визначення поняття та ролі міжнародної фінансової безпеки та місця в ній ліквідності банківських систем. Здійснено історико-логічний аналіз розвитку міжнародних стандартів банківської ліквідності. Досліджено стан та динаміку ліквідності банківських систем розвинених країн та країн з ринками, що формуються.

Запропоновано науково-методичні підходи до визначення стану ліквідності банківських систем на основі використання нечітко множинних моделей. Розроблено алгоритм побудови рейтингу країн за індексом міжнародної фінансової безпеки, що дозволяє визначити безпечний стан країн та проводити їх зіставлення. Запропоновано шляхи підвищення міжнародної фінансової безпеки України шляхом прийняття стратегії міжнародної фінансової безпеки.

Ключові слова: банківська система, ліквідність банківських систем, розвинені країни, країни з ринками, що формуються, міжнародна фінансова безпека, індикатор ліквідності банківської системи, міжнародний рейтинг країн.

АННОТАЦИЯ

Дмитриев Е. Е. Ликвидность банковских систем в контексте международной финансовой безопасности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – Мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины, Харьков, 2014.

В диссертационной работе проведен теоретический анализ современных научных концепций определения понятия “ликвидность банковской системы”, выяснено отсутствие единого мнения в трактовке данного понятия. На основе системного анализа предложено авторское определение ликвидности банковских систем. Рассмотрены основные отечественные и зарубежные подходы к структуризации и поддержке ликвидности банковских систем. В работе определено, что эффективная поддержка ликвидности осуществляется с использованием методов управления ликвидностью на микро- и макроуровнях.

Сформулирована система универсальных принципов эффективного влияния на ликвидность национальных банковских систем.

На основе изучения современных научных подходов к структуризации ликвидности банковских систем предложена дескриптивная модель, рассматривающая ликвидность как трехуровневую систему, которая включает недостаточный, оптимальный и избыточный уровни свободной ликвидности. Выявлено существование связи ликвидности банковских систем и международной финансовой безопасности страны. Дана авторская трактовка понятия международной финансовой безопасности и выделены основные ее подсистемы.

В работе на основе историко-логического анализа выявлено существование диспропорций развития международных стандартов банковской деятельности и стандартов ликвидности. Определено, что глобальный финансовый кризис изменил основные требования к банковскому бизнесу, результатом чего стало принятие новых стандартов банковской ликвидности – Базель III. В результате исследования выявлены основные проблемы и угрозы имплементации международных стандартов ликвидности в банковскую деятельность.

Исследованы основные тенденции и состояние ликвидности банковских систем развитых стран в кризисных и посткризисных условиях, выявлены особенности регулирования ликвидности со стороны центральных банков развитых стран, определены наиболее распространенные инструменты поддержания ликвидности банковских систем. Выявлены специфические черты состояния и регулирования ликвидности в банковских системах США, Японии, еврозоны.

В диссертации проведен анализ ликвидности банковских систем стран с формирующимися рынками, выделены основные особенности регулирования ликвидности в этих странах. Проведено исследование состояния и динамики ликвидности банковских систем Российской Федерации и Украины. Выявлены основные тенденции ликвидности банковских систем стран с формирующимися рынками, определены особенности динамики ликвидности украинской банковской системы.

На основе проведенного исследования предложен научный подход к построению интегрального показателя ликвидности банковских систем, который позволяет проводить сравнительный анализ состояния и динамики ликвидности на основе использования теоретического аппарата нечеткой логики. Разработана система количественных показателей и их классификаторов, позволяющая проводить количественный и качественный анализ состояния ликвидности банковских систем развитых стран и стран с формирующимися рынками.

В диссертации разработан алгоритм построения рейтинга стран на основе индекса финансовой безопасности. Выделены основные критерии, которым должен отвечать такой рейтинг, сформирована система количественных показателей, характеризующая каждую из подсистем международной финансовой безопасности, проведено разделение показателей на конструктивные, деструктивные и интервальные. В результате построения рейтинга выявлены наиболее

защищенные, с точки зрения финансовой безопасности, страны и территории, определены общемировые тенденции международной финансовой безопасности.

В работе предложены стратегические пути повышения международной финансовой безопасности Украины на основе определения основных национальных интересов в финансовой сфере, диагностики угроз международной финансовой безопасности страны, предложена двухуровневая дифференциация угроз, разработаны пути повышения международной финансовой безопасности страны.

Ключевые слова: банковская система, ликвидность банковских систем, развитые страны, страны с формирующимися рынками, международная финансовая безопасность, индикатор ликвидности банковских систем, международный рейтинг стран.

SUMMARY

Dmytriyev E. E. The liquidity of the banking systems in the context of international financial security. – Manuscript.

Dissertation for reception of the scientific degree of candidate in economic science on specialty 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – V. N. Karazin Kharkiv National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2014.

In the thesis, the theoretical approaches to definition of the banking system liquidity are studied. The concept of structuring of the banking system liquidity is analyzed and scientific approach that examines the banking system liquidity on three levels is proposed. The theoretical approach to defining the concept and the role of international financial security and determination of the place of banking system liquidity in it is formed. Historical and logical analysis of the development of international banking liquidity standards is conducted. The state and dynamics of the banking system liquidity of developed countries and countries with emerging markets are explored.

Scientific and methodological approaches to the determination of the current state of banking system liquidity using fuzzy set-models are proposed. Scientific approach to the country ranking by the international financial security index is developed in order to measure and compare the financial security of countries. The ways to improve the international financial security of Ukraine by adopting the strategy of the international financial security are suggested.

Keywords: banking system, banking system liquidity, developed countries, countries with emerging markets, international financial security, banking system liquidity indicator, international ranking of countries.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Макаренко Михайло Ілліч

Підписано до друку 27.06.2014.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”.
Адреса: вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 4694 від 19.03.2014